

Святун О.В.*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ КОНСУЛЬСЬКОГО ЗАХИСТУ

Захист закріплених законодавством прав та інтересів громадян та юридичних осіб наразі є однією з найважливіших, пріоритетних завдань держави, незалежно від того, де ці права порушуються – усередині чи поза її межами. У міжнародному праві регулювання відносин щодо надання захисту дипломатичними та консульськими представництвами держави за кордоном регулюється Віденською конвенцією про консульські зносини 1963 р. [1].

Значення Віденської конвенції сягає далеко за межі якості та визначеності її норм. Прийняття Конвенції спричинило ланцюгову реакцію в багатьох сферах. Вона стала каталізатором для укладення двосторонніх угод між державами, що дозволяє більш детально регулювати відносини у сфері захисту як фізичних, так і юридичних осіб держав, а також сприяти економічним, комерційним, культурним та науковим зносинам [2].

З моменту прийняття Конвенції змінився стандарт консульського захисту. Сучасні тенденції свідчать про те, що наразі все більшого розповсюдження набуває стандарт прав людини, шляхом поєднання мінімального міжнародного стандарту та національного режиму. Оскільки права людини є за визначенням такими, що «належать кожній людині, незалежно від її громадянства» [3], логічним наслідком прийняття стандарту прав людини в консульському захисті є те, що консули починають займатися справами не лише своїх громадян, а й інших осіб. Яскравим прикладом цього є практика ФРН. Тут на законодавчому рівні передбачається, що консульський захист може надаватися особам, які користуються правом притулку, біженцям та особам без громадянства, відповідальність за яких ФРН взяла на себе; іноземним морякам на суднах, які плавають під німецьким прапором у відповідності до Положення про екіпаж; іноземцям-членам родини громадян Німеччини у випадку катастрофи, якщо вони проживають разом з німецьким громадянином або жили тривалий час; а також іншим особам, які мають право на захист. До них належать нащадки громадян ФРН та іноземці-працівники німецьких установ, які працюють в сфері культури, надання економічної допомоги країнам, що розвиваються, та в сфері економіки [4].

Певним ноу-хау в сфері консульського захисту стало поширення концепції «керівної держави». Це є новою формою консульського співробітництва, яка полягає в тому, що одна чи більше держав-членів призначаються як «керівна держава» в третій країні для забезпечення захисту громадян певної держави, яка не має свого консульського представництва в третій державі. Це концепція набула свого поширення в рамках Європейського Союзу [5].

Серед нових вимірів новітньої практики консульського захисту можна також відмітити роль консулів у захисті групових прав, обміну в'язнями та у випадках викрадення дітей.

Що стосується групових прав, то непоодинокими є випадки, коли захисту потребують організовані групи осіб, які перебувають компактно в межах одного регіону. Прикладом

* здобувач кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Кучер Б.І.

може служити масове вигнання нелегальних працівників з країни перебування або ситуації, пов'язані із членами релігійних культів, які розташовані за кордоном.

Необхідність обміну в'язнями спричинена значними труднощами щодо відбуття покарання за кордоном як для громадянина, так і для держави його громадянства. Перебування у в'язниці за кордоном створює більш складне становище для громадянина, ніж відбуття покарання на батьківщині. Чим більші культурні, соціальні або економічні розбіжності між країною громадянства та країною перебування, тим більша потреба у консульських візитах та допомозі. Необхідність здійснення таких візитів на регулярній основі створює для консульських посадових осіб значні проблеми у зв'язку із розмірами консульського округу (зокрема, до консульського округу України з центром у м. Вашингтон, США входять 20 американських штатів, включаючи Аляску), обмеженості кадрового забезпечення та коштів для забезпечення візитів покликала до життя ідею про необхідність обміну засудженими особами. З цього питання в світі укладені численні двосторонні угоди [6].

На багатосторонньому рівні положення про можливість обміну засудженими особами міститься у двох конвенціях: Європейській конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, укладена в Гаазі 1970 р. (Україна – сторона Конвенції з 2006 р.), та Конвенції про передачу засуджених осіб, укладеної в рамках Ради Європи 1983 р. (Україна – сторона Конвенції з 1996 р.). Сторонами останньої Конвенції є не тільки держави-члени Ради Європи, а й інші держави світу, зокрема США.

Наявність таких міжнародних договорів надає можливість громадянам, засудженим в іноземній державі до позбавлення волі, бути переданими до країни свого громадянства для продовження відбування призначеного покарання [7].

Збільшення кількості подорожей за кордон та шлюбів з громадянами інших держав збільшило кількість справ, пов'язаних із транснаціональними спорами щодо опіки над дітьми у разі розірвання такого шлюбу. Викрадення дитини часто вчиняється одним з батьків, який не задоволений судовим рішенням про опіку над дитиною, права на забезпечення та відвідування дитини. З метою врегулювання цієї проблеми, була укладена Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р, яка встановлює міжнародно-правовий механізм мирного та впорядкованого повернення дітей, яких незаконно вивозять або утримують.

Ця Конвенція закріплює, що консульські посадові особи не мають повноважень отримувати фізичну опіку над дітьми, а також повертати їх батькам-заявникам. Єдине, що консул може робити, це надавати допомогу заявнику у пошуках дитини за кордоном, здійснювати моніторинг за дитиною на вимогу заявника, контактувати або спрямовувати того з батьків, які звертаються за допомогою до місцевих урядових або приватних соціальних агентств, які можуть надавати допомогу, надавати загальну інформацію щодо положень законодавства країни перебування з питань опіки, які можуть бути використані для повернення дитини заявнику, а також скласти перелік адвокатів, якщо батьки не можуть самостійно розв'язати свої розбіжності або потребують правової допомоги або консультації.

Таким чином, сучасні тенденції консульського захисту свідчать про значне розширення сфери і меж консульського захисту. В першу чергу, наразі, на консулів покладаються завдання щодо захисту прав осіб, які не є громадянами його держави. По-друге, збільшується коло ситуацій, в яких участь консула є нагальною необхідною. У цьому зв'язку наявна міжнародно-правова база, якою врегульовано консульські зносини, стає недостатньою і потребує додаткової уніфікації.

Література

1. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. / Руденко Г.М. Основи консульських зносин. – К.: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2006. – с. 170 – 205.
2. Gómez Juan Manuel Robledo. THE VIENNA CONVENTION ON CONSULAR RELATIONS – Електронний документ. Режим доступу: http://untreaty.un.org/cod/avl/pdf/ha/vccr/vccr_e.pdf.
3. Waldock H. Human Rights in Contemporary International Law and the Significance of the European Convention. // International and Comparative Law Quaterly. – 1965. – 11. – L. Q. 3.
4. Hecker, Gottfried. Handbuch der konsularischen Praxis. Stand: Dezember 2000. – Verlag Beck, 2000. – 1318 S.
5. Your Europe: Consular and diplomatic protection [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документу: <http://ec.europa.eu/youreurope/nav/en/citizens/citizenship/outside-eu-protection/index.html>
6. Warren M., James A. A Universal Safeguard: Providing Consular Assistance to Nationals in Custody. / International Justice Project. - Woodbridge, VA. – 2008. – 36 p.
7. Lee Luke T. Consular Law and Practise. – New York. – 1991. – 739 p.